

Přesto je však tematika otevřená sborníkem inovativní. Dějiny historiografie nebyly dosud z genderových pozic téměř vůbec reflektovány a předkládané texty ukazují, jak deficitní toto opomíjení dosud bylo. Sborník má proto velký potenciál rozšířit debatu, která možná povede k zásadní revizi našeho současného chápání toho, jak vznikla, fungovala a možná z části ještě funguje moderní historiografie.

Literatura

Alexander, S. 1994. *Becoming a Woman and other Essays in 19th and 20th Century Women's History*. London: Virago.
Bayly, C. A. 2005. *The Birth of the Modern World 1780–1914. Global Connections and Comparisons*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell.

Chakrabarty, D. 2006. „Global and Multicultural Discipline of History?“ *History and Theory*, Vol. 45: 101–109.
Osterhammel, J. 2009. *Die Verwandlung der Welt. Eine Geschichte des 19. Jahrhunderts*. München: C. H. Beck.
Scott, J. W. 1986. „Gender: A Useful Category of Historical Analysis“. *American Historical Review*, No. 91/92: 1053–1075.
Scott, J. W. 2001. „Millennial Phantasies. The Future of „Gender“ in the 21st Century.“ Pp. 19–37 in Honegger, C., Arni, C. (eds.). *Gender. Die Tücken einer Kategorie*. Zurich: Chronos.
Weston, K. 2002. *Gender in Real Time. Power and Transience in a Visual Age*. New York, London: Routledge.

O RODINÁCH A RODINNÝCH POLITIKÁCH V RÁMCI EVROPY /

HANA MAŘÍKOVÁ¹

KAPELLA, O., RILLE-PFEIFFER, C. RUPP, M., SCHNEIDER, N. F. (EDS.).

2009. *DIE VIELFALT DER FAMILIE*. OPLADEN: VERLAG BARBARA BUDRICH & MI: FARMINGTON HILLS.

Sborník příspěvků z třetího evropského kongresu „vědy o rodině“ zaměřeného na rozmanitost evropské rodiny nese totéž označení jako tento kongres *Die Vielfalt der (europäischen) Familie*, který se konal v červenci minulého roku ve Vídni. Tak jako kongres i sborník je členěn do několika oddílů (viz „Podoby rodiny“, „Genderové role v rodině“, „Globalizace a výzvy pro rodinu“, „Rozvoj a dynamika rodiny v Evropě“), avšak předchází jim ještě úvodní část obsahující tři příspěvky různorodé svým obsahovým zaměřením.

První z nich „Sozialpolitik, Familie, Geschlecht in Europa“ od Ilony Ostner je zaměřena na probíhající debatu o „sociálních politikách, které fungují“, resp. na otázky, které leží v jejich pozadí – konkrétně na to, jak lze podpořit

zaměstnanost žen při zachování, či dokonce zvyšování porodnosti. To jinými slovy znamená, že autorka se ptá, jak lze „vhodně“ či „účinně“ investovat do lidských zdrojů. Na strukturální úrovni se zaměřuje na identifikaci podobností a rozdílů v sociálních politikách podporujících rodičovství a zaměstnanost rodičů v osmi západoevropských zemích. Z provedených a v textu prezentovaných analýz je zřejmé, že v těch zemích, kde je podporována flexibilita pracovního trhu, zejména flexibilita placené práce pro ženy, je vyšší jak porodnost, tak i rozsah a kvalita poskytované formální péče o děti v předškolním věku.

Autorka dalšího z úvodních textů („Familien heute: Die Perspektive des Kindes“) Lieselotte Ahnert se v něm zamě-

je mimo jiné na sociologii města, problematiku urbanizace chudoby, rasovou nerovnost, sociální teorie a etnografický výzkum, o jehož rozvoj se zasloužil jako spoluzakladatel a bývalý editor odborného časopisu *Ethnografie*.

V rámci svého vystoupení první den konference představil svoji knihu „*Prison of Poverty*“, která byla již přeložena do 20 světových jazyků. Text dává do souvislosti globální akceptaci „trestajícího“ přístupu v kázeňských politikách a celosvětově rozšířený neoliberální diskurs v oblasti veřejných politik. Paternalistické programy kázeňských politik jsou podle L. Wacquanta svou podstatou zaměřené na penalizaci chudoby. V ekonomicky rozvinutých společnostech slouží jako nástroje řešení sociálních nejistot a společenských problémů, které se objevují ve velkých městských aglomeracích jako důsledek neoliberálních politik zaměřených na ekonomickou deregulaci a redukci výdajů na programy sociálního státu. Tento „trestající“ diskurs v oblasti kázeňských zařízení je podle profesora L. Wacquanta šířen nejen na úrovni politických reprezentací, ale také činností think tanků a dalších výzkumných institucí.

Druhý plenární příspěvek přednesla profesorka sociální politiky Karen Rowlingson působící na univerzitě v Birminghamu v Institutu aplikované sociální politiky jako ředitelka Výzkumu a transferu vědomostí. Jedním z hlavních výzkumných zájmů profesorky Rowlingson je problematika finanční jistoty jednotlivců, rodin a domácností. Podobně jako L. Wacquant i K. Rowlingson kritizuje, přestože z rozdílných pozic, neoliberální hodnoty volného trhu a redukce redistributivních politik sociálního státu. Ve svém příspěvku s titulem „Jak můžeme vyřešit problém bohatých“ se zaměřila na problematiku nerovné a nespravedlivé redistribuce bohatství v současné Británii, která se stala ještě patrnější v kontextu stávající ekonomické krize. V rámci svého příspěvku navrhla profesorka K. Rowlingson dvě možná sociálně politická řešení rostoucí ekonomické propasti mezi chudými a bohatými. První cestou eliminace

Přesto je však tematika otevřená sborníkem inovativní. Dějiny historiografie nebyly dosud z genderových pozic téměř vůbec reflektovány a předkládané texty ukazují, jak deficitní toto opomíjení dosud bylo. Sborník má proto velký potenciál rozšířit debatu, která možná povede k zásadní revizi našeho současného chápání toho, jak vznikla, fungovala a možná z části ještě funguje moderní historiografie.

Literatura

Alexander, S. 1994. *Becoming a Woman and other Essays in 19th and 20th Century Women's History*. London: Virago.
Bayly, C. A. 2005. *The Birth of the Modern World 1780–1914. Global Connections and Comparisons*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell.

Chakrabarty, D. 2006. „Global and Multicultural Discipline of History?“ *History and Theory*, Vol. 45: 101–109.
Osterhammel, J. 2009. *Die Verwandlung der Welt. Eine Geschichte des 19. Jahrhunderts*. München: C. H. Beck.
Scott, J. W. 1986. „Gender: A Useful Category of Historical Analysis“. *American Historical Review*, No. 91/92: 1053–1075.
Scott, J. W. 2001. „Millennial Phantasies. The Future of „Gender“ in the 21st Century.“ Pp. 19–37 in Honegger, C., Arni, C. (eds.). *Gender. Die Tücken einer Kategorie*. Zurich: Chronos.
Weston, K. 2002. *Gender in Real Time. Power and Transience in a Visual Age*. New York, London: Routledge.

O RODINÁCH A RODINNÝCH POLITIKÁCH V RÁMCI EVROPY /

HANA MAŘÍKOVÁ¹

KAPELLA, O., RILLE-PFEIFFER, C. RUPP, M., SCHNEIDER, N. F. (EDS.).

2009. *DIE VIELFALT DER FAMILIE*. OPLADEN: VERLAG BARBARA BUDRICH & MI: FARMINGTON HILLS.

Sborník příspěvků z třetího evropského kongresu „vědy o rodině“ zaměřeného na rozmanitost evropské rodiny nese totéž označení jako tento kongres *Die Vielfalt der (europäischen) Familie*, který se konal v červenci minulého roku ve Vídni. Tak jako kongres i sborník je členěn do několika oddílů (viz „Podoby rodiny“, „Genderové role v rodině“, „Globalizace a výzvy pro rodinu“, „Rozvoj a dynamika rodiny v Evropě“), avšak předchází jim ještě úvodní část obsahující tři příspěvky různorodé svým obsahovým zaměřením.

První z nich „Sozialpolitik, Familie, Geschlecht in Europa“ od Ilony Ostner je zaměřena na probíhající debatu o „sociálních politikách, které fungují“, resp. na otázky, které leží v jejich pozadí – konkrétně na to, jak lze podpořit

zaměstnanost žen při zachování, či dokonce zvyšování porodnosti. To jinými slovy znamená, že autorka se ptá, jak lze „vhodně“ či „účinně“ investovat do lidských zdrojů. Na strukturální úrovni se zaměřuje na identifikaci podobností a rozdílů v sociálních politikách podporujících rodičovství a zaměstnanost rodičů v osmi západoevropských zemích. Z provedených a v textu prezentovaných analýz je zřejmé, že v těch zemích, kde je podporována flexibilita pracovního trhu, zejména flexibilita placené práce pro ženy, je vyšší jak porodnost, tak i rozsah a kvalita poskytované formální péče o děti v předškolním věku.

Autorka dalšího z úvodních textů („Familien heute: Die Perspektive des Kindes“) Lieselotte Ahnert se v něm zamě-

je mimo jiné na sociologii města, problematiku urbanizace chudoby, rasovou nerovnost, sociální teorie a etnografický výzkum, o jehož rozvoj se zasloužil jako spoluzakladatel a bývalý editor odborného časopisu *Ethnografie*.

V rámci svého vystoupení první den konference představil svoji knihu „*Prison of Poverty*“, která byla již přeložena do 20 světových jazyků. Text dává do souvislosti globální akceptaci „trestajícího“ přístupu v kázeňských politikách a celosvětově rozšířený neoliberální diskurs v oblasti veřejných politik. Paternalistické programy kázeňských politik jsou podle L. Wacquanta svou podstatou zaměřené na penalizaci chudoby. V ekonomicky rozvinutých společnostech slouží jako nástroje řešení sociálních nejistot a společenských problémů, které se objevují ve velkých městských aglomeracích jako důsledek neoliberálních politik zaměřených na ekonomickou deregulaci a redukci výdajů na programy sociálního státu. Tento „trestající“ diskurs v oblasti kázeňských zařízení je podle profesora L. Wacquanta šířen nejen na úrovni politických reprezentací, ale také činností think tanků a dalších výzkumných institucí.

Druhý plenární příspěvek přednesla profesorka sociální politiky Karen Rowlingson působící na univerzitě v Birminghamu v Institutu aplikované sociální politiky jako ředitelka Výzkumu a transferu vědomostí. Jedním z hlavních výzkumných zájmů profesorky Rowlingson je problematika finanční jistoty jednotlivců, rodin a domácností. Podobně jako L. Wacquanta i K. Rowlingson kritizuje, přestože z rozdílných pozic, neoliberální hodnoty volného trhu a redukce redistributivních politik sociálního státu. Ve svém příspěvku s titulem „*Jak můžeme vyřešit problém bohatých*“ se zaměřila na problematiku nerovné a nespravedlivé redistribuce bohatství v současné Británii, která se stala ještě patrnější v kontextu stávající ekonomické krize. V rámci svého příspěvku navrhla profesorka K. Rowlingson dvě možná sociálně politická řešení rostoucí ekonomické propasti mezi chudými a bohatými. První cestou eliminace

řuje spíše na sociálněpsychologickou problematiku, a sice socializaci dětí v rodinách, když se vypořádává s otázkou, zda při změnách ve struktuře vztahů uvnitř rodiny jsou tyto rodiny schopné plnit svou úlohu při výchově dětí.

Třetí příspěvek „Zur Vielfalt der Familie in Europe“ od Norberta F. Schneidera je zase věnován vzájemnému vztahu mezi prostorovou mobilitou a rodinným životem. Autor se v něm ptá, zda změny odehrávající se v současných rodinách podporují mobilitu, zda mobilita za prací omezuje nějakým způsobem rozvoj rodiny a zda rostoucí mobilita vede k nárůstu diskriminace vůči ženám na trhu práce. Zodpovězení otázek opřel o analýzu dat z rozsáhlého komparativního výzkumu „Job Mobilities and Family Lives in Europe“, který se uskutečnil v některých evropských zemích v roce 2007. Z prezentovaných závěrů z tohoto výzkumu vyplývá, že mobilita lidí za prací zvyšuje šance a motivace jednotlivců uplatnit svoji kvalifikaci, zvyšuje produktivitu práce v rámci ekonomiky dané země a přispívá k jejímu ekonomickému rozvoji, její dopady ale nemusejí být vždy a zcela jednoznačně pozitivní a přínosné. Autor v této souvislosti upozorňuje na případné možné problémy a ohrožení, které mohou podlamovat některé z proklamovaných cílů EU, zejména má na mysli genderovou rovnost a demografický růst. Konkrétně upozorňuje na možné a ve výzkumu identifikované nesnáze a těžkosti při kombinování prostorové pracovní mobility s aktivním rodičovstvím (což může vést ke snižování fertility). Prostorová mobilita ale také může zesilovat tradiční dělbu mezi placenou a neplacenou prací mezi partnery, a to zejména u těch párů, které mají děti. Dopady pracovní mobility je z tohoto zorného úhlu možné hodnotit spíše jako „ambivalentní“ než jako „jednoznačně pozitivní“.

Obdobně jako první příspěvek i některé další texty se zaměřují na reflektování rodinných politik v rámci členských států EU. V příspěvku „Questions about the Contemporary Family in Europe“ upozornila socioložka Martine Segalen na to, že rozmanitost rodin a podmínek, v nichž fungují, musí být brána v úvahu při tvorbě politik EU zaměřených

na rodinu v rámci tohoto společenství. Směrování evropské rodinné politiky by se mělo kriticky vyrovnat s mýtem „tradiční rodiny“, který je v kontrastu ke zmíněné variabilitě.

Mary Daly se věnuje tenzím objevujícím se v rodinné politice v éře globalizace, kdy vyšla ze srovnání vývoje těchto politik ve dvou zemích, a to v Německu a Velké Británii ve své stati nazvané „Family policy in a globalised world“. Procesy globalizace vyznačující se podle ní zejména nárůstem mezinárodního obchodu se zbožím, službami i nárůstem objemu obchodovatelného kapitálu na kapitálových trzích, nárůstem počtu osob migrujících za prací stejně tak jako expanzí nadnárodních společností, intenzifikací komunikace mezi lidmi v důsledku rozšiřování nových komunikačních technologií apod. mají dopady jak na trh práce, tak i na rodinné formace, kdy se nejedná vždy o dopady jen pozitivní. Rodinné politiky by proto podle ní měly brát v úvahu zejména tenze objevující se mezi globalizovanou ekonomikou a lokálními společnostmi (státy), mezi racionalitou a láskou i mezi zájmy rodiny a zájmy jednotlivců.

Příspěvek Janneke Plantengy „Global labour market, national care system“ se zabývá rovněž tenzí – tentokrát však mezi globálním trhem práce a národními systémy péče. Autorka v něm připomíná, že barcelonského cíle, a to naplnění kvóty 33 % dětí ve věku do tří let v předškolních zařízeních péče o děti, nedosahují v současnosti ani všechny severské země, konkrétně Finsko (zde je podíl těchto dětí „jen“ 26 %). Tato skutečnost ale není jednoduše výsledkem nedostatku zařízení tohoto typu, jako je tomu v mnoha jiných evropských zemích, nýbrž souhry dalších institucionálních podmínek a soukromých strategií. Finsko, stejně jako další severské země, má uzákoněnou garanci formální péče o dítě v tomto věkovém období ze strany municipálních zařízení. V závěru kapitoly J. Plantenga formuluje několik výzev rodinné politiky na úrovni individuální, národní, evropské a globální. Na individuální úrovni je podle ní potřeba věnovat pozornost nárůstu participace žen na trhu práce, zejména tehdy, neodpovídá-li této skutečnos-

značných ekonomických nerovností je vytvářet tlak na výraznější redistribuci příjmů. Druhou cestou je prevence extrémních příjmových nerovností zaváděním speciálních politik, například institutu maximální mzdy nebo progresivního zdanění příjmů.

V rámci třetí plenární sekce vystoupila profesorka politologie Neery Chandhoke z univerzity v Dillí. Diskutované téma souvisí s jejím výzkumným zaměřením na politiky rozvojových zemí, komparativní sociální politiky a současné politologické teorie. V rámci vystoupení s výmluvným názvem „Globální spravedlnost: perspektiva z rozvojového světa“ se zabývala otázkou morálního statusu globálních chudých v teoriích globální spravedlnosti.

Profesorka Chandhoke přednesla kritickou reflexi „západní“ optiky teorií globální spravedlnosti, které globální chudé konceptualizují jako pasivní příjemce rozvojové pomoci bez schopnosti převzít individuální morální zodpovědnost nebo vytvářet jedinečné životní historie. Přihlédnutí ke specifické optice obyvatel globálního Jihu by podle profesorky Chandhoke pomohlo změnit vnímání globálních chudých jako obecné kategorie a lépe chápat individuální charakteristiky jejich situace.

Mezi subplenárními sekcemi mě zaujal panel nazvaný „Lesbické a gay vztahy: civilní (registrované) partnerství a rodinný život“, který přilákal největší počet přednášejících. Problematiku lesbického rodičovství otevřela přednáška na téma významu podobnosti ve fyzickém vzhledu při výběru dárce pro umělé oplodnění. Z analýzy rozhovorů s 25 britskými lesbickými páry vyplynulo, že důraz na vzhledové podobnosti dárce slouží jako nástroj konstrukce a prezentace „normálních“ rodinných vazeb. „Normalita“ rodinných vazeb slouží jako nástroj kompenzace diskriminace a nerovného zacházení, které lesbické páry a rodiny jedinců stejného pohlaví zažívají. Význam vzhledové podobnosti jako klíčového nástroje identifikace a legitimizace rodiny ukazuje podle autorů na přetrvávající hegemonii konvenční heterosexuální biogenetické rodiny.

ti sociální infrastruktura, neboť za dané situace tato disproporce napomáhá k přetrvávání nerovné dělby pečovatelských závazků na úkor žen. Na národní úrovni je podle J. Pantengy třeba uvést do souladu zájmy trhu práce, zaměstnavatelů, zaměstnanců a jejich dětí tak, aby výsledkem byla efektivní i sociálně spravedlivá opatření, a to z hlediska sociálního, demografického i ekonomického. Na evropské úrovni je zase nutné sladit potřebu stát se kompetitivnější a dynamičtější světovou ekonomikou budovanou na poznání s potřebou modernizace evropského sociálního modelu, kdy je nutné vzít v úvahu, že strukturální překážky a omezení ve sféře práce a rodiny mohou vést k nízké fertilitě i nízké míře zaměstnanosti. Na úrovni globální uvažuje o tom, že rozdílná sociální uspořádání mohou být kompatibilní s otevřenou globální ekonomikou, pokud je v jejich rámci garantována jak možnost pečovat o závislé členy rodiny, tak i příležitost pracovat.

I když sborník reprezentuje jen určitý výsek ze všech příspěvků přednesených na konferenci, je přesto rozsáhlý počtem stran i tematikou, kterou pokrývá. V centru jeho po-

zornosti zůstala především aktuální problematika týkající se dopadů probíhajících globalizačních procesů na současné „evropské rodiny“, kdy tyto dopady nejsou jednoznačné a je možné je dokonce považovat za kontradiktorní. Zatímco na jedné straně můžeme zaznamenat divergenci – jak faktických podob a forem rodiny v evropském prostoru, tak i jejích teoretických konceptů, na straně druhé můžeme evidovat zase konvergenci, a to v demografickém vývoji i v legislativě týkající se rodiny. Vydání sborníku je nepochybně příspěvkem k diskusi o ožehavých otázkách vážících se k současnosti i budoucnosti rodiny v kontextu „stárnutí“ Evropy, kdy do popředí vyvstává stále naléhavěji nutnost zabezpečování péče o závislé členy rodiny při souběžně uplatňovaném požadavku ekonomického rozvoje a zajištění konkurenceschopnosti evropského společenství v rámci celosvětové ekonomiky.

Poznámky

1 Práce na anotaci byla podpořena řešením grantového projektu „Konstrukce životelství po roce 1989 v české společnosti“, GA ČR, grant č. 403/09/1839.

GENDEROVÁ PROMÍTÁNÍ / LENKA VRBOVÁ

Odrzenost od žité reality se vyčítá leckterému oboru, nevyhnu se tomu ani genderová studia. Zde neprovázanost výuky s aktivismem, částečně související s rigidní akademičností (tlak na publikování článků ve vědeckých časopisech, snaha o „institucionální zavedení oboru apod.“), považují za problematičtější. Vždyť s jakým oborem by měl aktivismus souviset více než právě s genderovými studii, která se věnují kritice objektivně se tvářící vědy abstrahované od každodenního života, kladou důraz na vlastní pozici ve výzkumu, angažovanost apod. Pokud se věnujeme empiricky nezakotvené teorii, povyšujeme ji nad praxi a oddělujeme ji od ní.

Na podobném základě vznikla v Praze na podzim 2008 studentská iniciativa genderového promítání. Šlo přede-

vším o setkávání se mimo učebny, v jiném prostoru s dalšími aktivními lidmi s kritickou perspektivou vůči genderovému systému. Promítání mělo základ v sociálních vazbách studentek genderových studií Fakulty humanitních studií Karlovy univerzity, nekladlo si ambice oslovovat širší veřejnost. Cílem bylo scházet se mimo školu, vybírat filmy zajímavé z genderového hlediska a bavit se o nich. Postupem času, s alternativními prostory, které poskytly promítání zázemí, se promítání rozšířilo za hranice studentské skupiny a propojilo se mimo jiné s anarchistickým aktivistickým hnutím. Promítání fungovalo na neziskových principech, bez finančních příspěvků, díky podpoře mnoha lidí. Na přípravě diskusí se podíleli nejen pravidelní návštěvníci

Další příspěvky v sekci se týkaly změn v postavení párů stejného pohlaví v důsledku legislativních opatření přijatých ve Velké Británii mezi lety 2002 a 2004. Zákon o civilním partnerství (The Civil Partnership Act) z roku 2004 podobně jako v ČR institut registrovaného partnerství, legitimizoval a zrovnoprávnil postavení gay a lesbických párů v britské společnosti. V přednesených příspěvcích byly tyto legislativní změny reflektovány v kontextu každodenních zkušeností nepřijetí, útlaku a diskriminace, se kterými se gay a lesbické páry potýkají. O potenciálu institutu civilního partnerství podporovat nebo naopak nabourávat heteronormativní podobu manželství nebo „legálního“ partnerství se diskutovalo v rámci analýzy případových studií „svatebních rituálů“ gay párů.

Příspěvky vycházející z konceptů feministické teorie a genderové rovnosti bylo možné vyslechnout ve většině panelů. Často se objevovala témata sociální konstrukce sexuálních identit a postavení lidí rozdílné sexuální orientace v současné společnosti. Dále se diskutovalo o otázkách rasové a genderové identity a diskriminace, měnícím se postavení žen na trhu práce a v rodině, o tématu reprodukčního zdraví a reprodukčních práv žen, feminizaci migrace, multikulturalismu a postavení žen v zemích globálního Jihu. Nechyběly ani příspěvky na téma gender a technologie, postavení žen ve vzdělávání a vědě a problematika násilí na ženách.

Velice zajímavá byla vystoupení zaměřená na relevanci teorii genderové, třídní a rasové nerovnosti v kontextu zemí globálního Jihu. Příkladem může být příspěvek analyzující změnu vzorců intimního a sexuálního chování v zemích východní Asie. V rámci výzkumu partnerského a rodinného chování ve východoasijské společnosti byla kriticky rozebírána aplikovatelnost „západních“ konceptů individualizace a transformace intimity pro pochopení genderových důsledků modernizace asijských společností. Debata o hegemonii „západní“ sociologie a diskuse o „globální modernitě“ nebo „mnohonásobných modernitách“ byla tematizována v dalších četných příspěvcích.